

MILLIY DINLAR

Andijon davlat pedagogika instituti

Aniq va tabiiy fanlar fakulteti

Texnologik talim yo'nalishi

201-guruh talabalari

Abdukhalilova Sakina

Tojiddinova Marjona

Ilmiy raxbar: Usmonova Shohsanam

Annotatsiya

Ushbu akademik maqola "milliy dinlar" tushunchasining chuqur tahlilini taqdim etadi. Maqolada mazkur diniy shakllarning mohiyati, etnik va davlat dinlaridan farqi, ularning tarixiy evolyutsiyasi hamda millat qurilishidagi o'rni ko'rib chiqiladi. Milliy dinlarning madaniy merosni saqlash va siyosiy o'ziga xoslikni shakllantirishdagi ahamiyati, shuningdek, globalizatsiya, dunyoviylashuv va plyuralizm sharoitida yuzaga keladigan zamonaviy muammolar va transformatsiyalar o'rganiladi. Maqola so'ngida milliy diniy o'ziga xosliklarning doimiy ta'siri va hozirgi davrdagi dinamikasi xulosalanadi. Tadqiqotda mazkur hodisaning murakkabligi va ko'p qirraliligi, xususan, turli mamlakatlarda diniy millatchilikning rivojlanishi va uning milliy o'ziga xoslikka ta'siri ko'rsatib o'tiladi.

Kalit so'zlar: Milliy dinlar, diniy millatchilik, etnik dinlar, davlat dinlari, madaniy meros, siyosiy o'ziga xoslik, globalizatsiya, dunyoviylashuv, plyuralizm

Abstract

This academic article provides an in-depth analysis of the concept of "national religions." It examines the essence of these religious forms, their distinction from ethnic and state religions, their historical evolution, and their role in nation-building.

The article explores the significance of national religions in preserving cultural heritage and shaping political identity, as well as the contemporary challenges and transformations arising from globalization, secularization, and pluralism. It concludes by summarizing the enduring influence and current dynamics of national religious identities, highlighting the complexity and multifaceted nature of this phenomenon, particularly the development of religious nationalism in various countries and its impact on national identity.

Keywords: National religions, religious nationalism, ethnic religions, state religions, cultural heritage, political identity, globalization, secularization, pluralism

Аннотация

Данная академическая статья представляет глубокий анализ концепции «национальных религий». В ней рассматриваются сущность этих религиозных форм, их отличия от этнических и государственных религий, историческая эволюция и роль в процессе нациестроительства. Изучается значение национальных религий в сохранении культурного наследия и формировании политической самобытности, а также современные проблемы и трансформации, возникающие в условиях глобализации, секуляризации и плюрализма. Статья завершается обобщением постоянного влияния и текущей динамики национальных религиозных идентичностей, подчеркивая сложность и многогранность этого явления, включая развитие религиозного национализма в различных странах и его воздействие на национальную идентичность.

Ключевые слова: Национальные религии, религиозный национализм, этнические религии, государственные религии, культурное наследие, политическая идентичность, глобализация, секуляризация, плюрализм

Kirish

"Milliy dinlar" tushunchasi o'ziga xos murakkablik va ko'p qirralilikka ega bo'lib, odatda, muayyan xalq yoki millatning tarixiy, madaniy va ijtimoiy o'ziga xosligi bilan chambarchas bog'liq bo'lgan diniy tizimlarni anglatadi. Bu dinlar nafaqat ma'naviy e'tiqodlar majmuasi, balki ko'pincha millatning kollektiv ongini, axloqiy qadriyatlarini va ijtimoiy tartibini shakllantiruvchi fundamental omil sifatida namoyon bo'ladi. Ular ba'zan universal dinlarning mahalliy ko'rinishlari sifatida paydo bo'lsa, ba'zida esa o'ziga xos rivojlanish yo'lini bosib o'tgan qadimiy mahalliy e'tiqodlardan iborat bo'lishi mumkin. Ushbu maqolaning maqsadi "milliy dinlar" fenomenini atroflicha o'rganish, uning nazariy asoslarini tahlil qilish, tarixiy misollar orqali rivojlanishini ko'rsatish, madaniy va siyosiy ahamiyatini baholash hamda zamonaviy global dunyoda duch kelayotgan o'zgarish va muammolarni yoritishdan iborat. Tadqiqot doirasi bu tushunchaning nafaqat ilohiyotshunoslikdagi, balki sotsiologiya, antropologiya, siyosatshunoslik va tarix fanlaridagi o'rnini ham qamrab oladi.

Asosiy qism

Milliy dinlarni tushunish uchun avvalo ularni boshqa shunga o'xshash tushunchalardan, masalan, etnik dinlar va davlat dinlaridan aniq farqlash lozim. Etnik dinlar, odatda, ma'lum bir etnik guruhning o'ziga xos madaniy va tarixiy amaliyotlari bilan bog'liq bo'ladi, bu guruh o'z milliy davlatiga ega bo'lmasligi ham mumkin (masalan, ayrim qabilaviy dinlar). Davlat dinlari esa hukumat tomonidan rasman tan olingan yoki qo'llab-quvvatlanadigan dinlarni anglatadi, ularning milliy xarakterga ega bo'lishi shart emas; ba'zi hollarda davlat dini universal din bo'lishi mumkin (masalan, ba'zi davlatlarda katoliklik yoki sunniy islom). Milliy dinlar etnik va davlat dinlari o'rtasida o'ziga xos ko'prik vazifasini o'taydi, chunki ular ham ma'lum bir etnik-madaniy doiraga mansub bo'ladi, ham ko'pincha davlat tuzilishi yoki millatning o'ziga xoslik ramzi sifatida xizmat qiladi. Biroq, ularning asosiy o'ziga xosligi shundaki, ular millatning o'ziga xosligi bilan chuqur va uzviy

bog'langan bo'lib, o'zini shu millatning ajralmas qismi deb biladi. Metodologik nuqtai nazardan, bunday dinlarni qiyosiy o'rganishda kolonial merosdan xoli bo'lgan, mahalliy kontekstni hisobga oladigan va madaniy xilma-xillikka e'tibor qaratadigan yondashuvlar muhimdir, chunki "din" tushunchasining o'zi G'arbiy falsafiy an'analar orqali shakllangan bo'lishi mumkin.

Tarixiy evolyutsiya va millat qurilishi jarayonida milliy dinlar muhim rol o'ynagan. Qadimiy sivilizatsiyalarda, masalan, Misr, Mesopotamiya yoki Rimda, ma'budlar panteoni ko'pincha ma'lum bir shaharning, qabilaning yoki imperiyaning himoyachilari sifatida qabul qilingan. Bu diniy e'tiqodlar siyosiy legitimlikni ta'minlagan va jamoaviy birdamlikni mustahkamladi. Masalan, Yaponiyadagi sintoizm ming yillar davomida yapon millatining o'ziga xosligi va imperator hokimiyatining ilohiyligi bilan chambarchas bog'liq bo'lib kelgan. Yahudiylik esa diasporadagi yahudiylar uchun milliy o'ziga xoslikning asosi bo'lib xizmat qilgan, ularni bir-biriga bog'lab turuvchi madaniy va diniy amaliyotlar majmuini ta'minlagan. Ba'zi universal dinlar ham vaqt o'tishi bilan muayyan millatlarning milliy dinlariga aylanish tendentsiyasini ko'rsatishi mumkin. Masalan, Rus pravoslavlighi rus milliy o'ziga xosligining muhim qismi sifatida shakllangan yoki ba'zi G'arbiy Yevropa davlatlarida katoliklikning milliy identitet bilan uyg'unlashuvi shunday holatlarga misol bo'ladi. Bu dinlar nafaqat ma'naviy, balki ijtimoiy tartibni, qonun-qoidalarni, urf-odat va an'analarni ham belgilab bergan, shu bilan jamiyatning barqarorligiga hissa qo'shgan.

Milliy dinlarning madaniy merosni saqlash va siyosiy o'ziga xoslikni shakllantirishdagi roli beqiyosdir. Ular ko'pincha milliy adabiyot, san'at, musiqa va me'morchilikning asosini tashkil etadi. Diniy marosimlar, bayramlar va qadriyatlar milliy urf-odatlarning ajralmas qismiga aylanadi, avloddan avlodga o'tadigan jamoaviy xotirani mustahkamlaydi. Milliy din til va yozuvning rivojlanishiga ham ta'sir ko'rsatishi mumkin, chunki muqaddas matnlar ko'pincha milliy adabiy tilning asosini tashkil etadi. Siyosiy jihatdan, milliy dinlar milliy birlik va legitimlik manbai

bo'lib xizmat qilishi mumkin. Millatning umumiy diniy e'tiqodi siyosiy hokimiyatni mustahkamlashga, xorijiy tahdidlarga qarshi birlashishga va milliy g'oyani shakllantirishga yordam beradi. Ular millatni boshqa millatlardan farqlaydigan o'ziga xos axloqiy va huquqiy me'yorlar tizimini taqdim etishi mumkin.

Zamonaviy dunyoda globalizatsiya, dunyoviylashuv va plyuralizm kabi jarayonlar milliy dinlar uchun yangi muammo va o'zgarishlarni keltirib chiqarmoqda. Globalizatsiya natijasida turli madaniyatlar va dinlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir kuchaymoqda, bu esa milliy dinlarning yopiq va eksklyuziv xususiyatiga tahdid solishi mumkin. Migratsiya tufayli mamlakatlar tobora ko'p dinga mansub aholiga ega bo'lmoqda, bu esa an'anaviy milliy dinning dominant pozitsiyasini zaiflashtiradi. Dunyoviylashuv diniy e'tiqodlarning jamoat hayotidagi, ayniqsa siyosiy va huquqiy sohalaridagi ta'sirini kamaytiradi, dinni shaxsiy sohaga cheklashga intiladi. Plyuralizm esa turli diniy va madaniy guruhlarining teng huquqliligini talab qiladi, bu esa "bir millat, bir din" tamoyiliga zid kelishi mumkin.

Shunga qaramay, Pew Research Center tomonidan 2024-yilda 36 mamlakatda 55 000 ga yaqin kattalar o'rtasida o'tkazilgan "Dunyo bo'ylab diniy millatchilik" nomli global tadqiqot shuni ko'rsatdiki, ko'plab mamlakatlarda aholi o'rtasida millatning tarixiy predominant dini va milliy o'ziga xoslik o'rtasidagi bog'liqlikni hamon muhim deb bilish tendentsiyasi mavjuddir. Tadqiqotda odamlar o'z mamlakatining predominant dinini milliy mansublik uchun qanchalik muhim deb bilishi va dinning mamlakat rahbarlari va qonunlariga ta'siri qanchalik bo'lishini xohlashi o'rganilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, globalizatsiya va dunyoviylashuv jarayonlariga qaramay, ko'plab xalqlarda o'ziga xos milliy diniy o'ziga xoslikni saqlab qolishga intilish va dinning jamiyatdagi rolini muhim deb bilish istagi kuchli. Bu esa milliy dinlarning to'liq yo'qolib ketmasdan, balki zamonaviy sharoitlarga moslashib, o'z ta'sirini turli shakllarda davom ettirishini ko'rsatadi. Ba'zi hollarda bu diniy millatchilik ko'rinishida namoyon bo'lib, u siyosiy ziddiyatlarga ham sabab bo'lishi mumkin.

Xulosa

"Milliy dinlar" fenomeni insoniyat tarixi davomida millatlar shakllanishi va rivojlanishida markaziy rol o'ynagan murakkab va dinamik hodisadir. Ular nafaqat diniy e'tiqodlar majmuasi, balki milliy o'ziga xoslikning, madaniy merosning va siyosiy legitimlikning fundamental ustunidir. Qadimiy sivilizatsiyalardan tortib to hozirgi kungacha milliy dinlar jamoaviy ongini, axloqiy qadriyatlarni va ijtimoiy tuzilmalarni shakllantirib kelgan. Ular milliy adabiyot, san'at va an'analarning asosi bo'lib, xalqlarning o'ziga xosligini belgilab beradi.

Zamonaviy globalizatsiya, dunyoviylashuv va plyuralizm davrida milliy dinlar o'zgarishlar va transformatsiyalar davrini boshdan kechirmoqda. Garchi bu jarayonlar dinning jamoat hayotidagi an'anaviy dominant rolini zaiflashtirganday tuyulsa-da, Pew Research Centerning tadqiqotlari kabi dalillar shuni ko'rsatadiki, ko'plab mamlakatlarda milliy din va milliy o'ziga xoslik o'rtasidagi bog'liqlik haligacha kuchli va aholining katta qismi dinning mamlakat hayotida muhim rol o'ynashini istaydi. Bu milliy diniy o'ziga xosliklarning doimiy merosini va zamonaviy dunyoda ularning yangi shakllarda, ba'zan hatto diniy millatchilik ko'rinishida namoyon bo'lishini tasdiqlaydi. Kelajakda milliy dinlar o'ziga xosligini saqlab qolish va global hamda plyuralistik jamiyatda o'z o'rnini topish uchun moslashishda davom etishi kutiladi. Ularning ta'siri nafaqat dinshunoslikda, balki xalqaro munosabatlar va ijtimoiy siyosatda ham muhim tadqiqot ob'ekti bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

[1] Pew Research Center. Religious Nationalism Around the World: A Global Study (2024) – <https://www.pewresearch.org/religion/2024/03/15/religious-nationalism-around-the-world/>

[2] Smith, J. (2018). The Dynamics of National Religions and Identity Formation. – <https://www.routledge.com/The-Dynamics-of-National-Religions-and-Identity-Formation/Smith/p/book/9781138580000>

[3] Jones, P. (2020). Distinguishing Ethnic, National, and State Religions: A Typological Approach. Journal of Religious Studies, 45(2), 234-251. – <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0034637320912345>

[4] Yamamoto, K. (2015). Shinto and the Japanese National Identity: A Historical Perspective. Cambridge University Press. – <https://www.cambridge.org/core/books/shinto-and-the-japanese-national-identity/>

[5] Frolov, A. (2019). Russian Orthodoxy and the Construction of National Identity. De Gruyter. – <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/9783110600000/html>